

אַלף בית / מרק ורשבסקי

חָדָר קָטָן צַר וְחָמִים
וְעַל הַפִּירָה - אֲשׁ.
שָׁם הָרַבִּי אֶת תְּלִמִּידָיו
מִוְרָה אֶלֶף בֵּית.
אֶת תּוֹרָתִי יְלָדֵי חֲמָד
שָׁמְעוּ, זָכְרוּ נָא!
אָמְרוּ שְׁנֵית וַחֲזוֹרוּ:
קִמְצָא אֶלֶף אָ.

שִׁימוּ עֵינַי, הִטּוּ אֲזָן
אֶל הַכְּתוּב פֶּה
מִי שִׁיקְרָא הֵיטֵב עֲבָרִית
דְּגַל אֶתֶן לוֹ.
כָּל הַתְּחִלּוֹת תְּמִיד קָשׁוֹת
אֲחַר יָקָל מְאֹד,
אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁלָּמַד תּוֹרָה
מָה לִּיהוּדֵי עוֹד?

עַת תִּזְקִינּוּ אֶף תְּבִינּוּ
בְּאוֹתֵיזוֹת שָׁם
כְּמָה דְּמַעוֹת חֲמוֹת תּוֹכֵן
וְכַמָּה נִחְלֵי דָם.

עַת בְּגִלוֹת תִּשְׂאוּ עַלְכֶם
אֶף תִּאָּנְחוּ מִר
בְּאוֹתֵיזוֹת אֲז תְּבַקְשׁוּ
נַחַם מִכָּל צַר.

אֶת תּוֹרָתִי יְלָדֵי חֲמָד
שָׁמְעוּ, זָכְרוּ נָא!
אָמְרוּ שְׁנֵית וַחֲזוֹרוּ:
קִמְצָא אֶלֶף אָ.

מתוך **מחברת מזמרת**,

תרגם מיידש פסח קפלן,
ציורים: רות צרפתי ויהודה צרפתי,
מסדה 1981

עם ספר על שפת הים / לאה גולדברג

לִשְׁכַּב עַל הַחוֹל מוֹל הַיָּם וְהַרִיחַ:
הַכּוֹבֵעַ מִצַּל וְהַסֵּפֶר פְּתוּחַ.

קוֹרְאָה הִילָדָה וְדַפֵּי אֲגָדוֹת
פּוֹתְחִים שְׁעָרֵי אֲרָצוֹת אֲבוֹדוֹת.

הִנֵּה הַסְּפִינָה בְּלֵב-יָם מִתְנַדְּנֶדֶת,
בְּסַעַר-גְּלִים הִיא עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת.

בָּה יָלַד קָטָן וְזָרִיז כְּסָנְאֵי
מִפְּלִיג לְמַרְחָק וּמַגִּיעַ אֶל אֵי.

כּוֹבֵשׁ אֲרָצוֹת, מִשְׁחַרֵּר עֲבָדִים
וְלַחֵם מִבִּיא לְאֵלֶפֶי יְלָדִים.

וְהִיא - בַּת-הַמֶּלֶךְ מֵאֲרָץ נְדַחַת
יוֹצֵאת עִם הַיָּלָד לַיָּם בְּלֵי פַחַד.

וַיֵּשׁ לָהּ מֵאֵמָּה תְּמוּנָה לְמִזְכָּרֶת
וְקוֹף נְאֻמָּן, הַקָּשׁוּר בְּשִׁרְשֻׁרֶת.

פְּרוּעַ הַיָּם וְלִסְעַר אֵינן סוּף:
תּוֹעָה הַסְּפִינָה - הַתְּגִיעַ לַחוּף?..

קוֹרְאָה הִילָדָה וְדַפֵּי אֲגָדוֹת
פּוֹתְחִים שְׁעָרֵי אֲרָצוֹת אֲבוֹדוֹת.

מתוך **"דבר לילדים"**, 20 ביולי 1939

בחנכה / תרצה אתר

בְּחַנְכָּה, בְּחַנְכָּה,
בְּכַתְּפָה שְׁמֻחָה, שְׁשׁוֹן!
הַמּוֹרָה אוֹמְרָת: קְרָא!
וְכָל תְּלִמִּיד קוֹרָא נְכוֹן.
בְּלֵי הַסּוּס וּבְלֵי הַפֶּסֶק,
כָּל מְלָה לְפָה נְכַנְסֶת,
וְקוֹרְאִים בְּשִׁטְף רַב,
כָּל שׁוֹרָה שְׁכָאן מְדַפְסֶת.

חַנְכָּה לִי, חַנְכָּה לִי,
חַג יָפֶה וְטוֹב,
הַלְּבִיבָה כֹּה מְתוֹקָה לִי
וְהִנֵּס קָרוֹב.

מִכְּבִּים גִּרְשׁוֹ אוֹיֵב
טְהַרוּ מִקְדָּשׁ,
הַסְּבִיבוֹן רוֹקֵד, סוֹבֵב,
בְּאֲזָן סוּד יִלְחֹשׁ:

"חַג כְּפוֹל וּמְכַפֵּל הוּא
חַג הַכֹּדֵד וְהַיְשׁוּעָה,
גַּם חֲגָה שֶׁל כְּתָה אֶלֶף,
שֶׁלְּמִדָּה אֶת הַקְּרִיאָה".

נּוֹן, גִּימָל, הָא, פֶּא,
טוֹב לְקִרְאָה וְגַם יָפֶה,
מִעֲתָה קוֹרְאִים כָּלֵם
בְּלֵי לְשׁוֹכַח
לְעוֹלָם.

מתוך **אמא הולכת לכתה א**,

מאת תרצה אתר,
ציורים: מיכל אפרת,
הקיבוץ המאוחד 1976

קמץ אָלף אָ

עד לפני שנים לא רבות היה חג החנוכה מעין קו פרשת המים בתהליך לימוד הקריאה בכיתה א. מורים, תלמידים והורים ידעו - בחנוכה מסיימים את לימוד הקריאה ועורכים את "מסיבת הספר".

שלושת השירים בקובץ זה, העולה לרשת עם תום ימי החנוכה, עוסקים בקריאה. את השיר הוותיק "אלף בית" המוכר גם בשם "חדר קטן" כתב מֶרְק וְנֶשֶׁבֶסְקִי (1848–1907), משורר יהודי יליד אודסה שכתב ביידיש. בזכות שלום עליכם (שם העט של הסופר שלום רבינוביץ') החל להופיע בעצרות ובכנסים ציוניים. שיריו הפשוטים נתחבבו על קטנים וגדולים והושרו בקהילות מזרח אירופה, וכן בניו יורק ובבואנוס איירס. השירים תורגמו לעברית לפני מאה שנה, בידי פסח קפלן - סופר, מתרגם ועיתונאי יידי (על פי לקסיקון אופק לספרות ילדים). השיר, שתורגם על פי ההברה האשכנזית, מנציח את הלימוד ב"חדר", וקושר יחד את הסבל שבגלות, את ערך הלימוד ואת הנחמה שבקריאה.

השיר "עם ספר על שפת הים" שכתבה לאה גולדברג התפרסם ב"דבר לילדים", כרך ד, חוברת 15, ד' באב תרצ"ט, 20.7.1939. השיר, שלמיטב הידוע לא כונס באחד מספריה של המשוררת לילדים, מתאר את העונג הגלום בקריאה ובספרים. דמותה של הילדה הקטנה, הנישאת על כנפי הספרים אל "ארצות אבודות", מופיעה פעמים אחדות במחזור "ילדות", בספר השירים למבוגרים "שיבולת ירוקת העין" (1940); שם אפשר למצוא גם את הספינה, את האי ואת האגדות.

השיר "בחנוכה" מאת תרצה אתר לקוח מהספר "אמא הולכת לכיתה א", שכל שיריו נוגעים לחוויות משנת הלימודים הראשונה; "מילים ראשונות", "ידידות", "פטפוט", "הקלמר", "אותיות גדולות וקטנות", "אלפוני", "מתחילים לקרוא" ושירים אחרים. השיר "בחנוכה" מראה עד כמה הדוקה הייתה הזיקה בין "חג הפך והישועה" ל"חגה של פתה אָלף / שְׁלֵמָדָה אֶת הַקְרִיאָה".

נירה לויץ